

Koncsek Kornél

A büntetés-végrehajtás törvényességi felügyeletének tapasztalatai a rendkívüli események vizsgálata során*

I. A rendkívüli események fogalma, típusai és a rájuk vonatkozó jogi szabályozás

A témáról értekezve először is a fogalom meghatározására van szükség, melyet elsősorban a vonatkozó jogi szabályozás körében lehet keresni. A rendkívüli eseményekre vonatkozóan több büntetés-végrehajtási jogszabály tartalmaz rendelkezéseket, így

- a 19/1995. (XII. 13.) BM rendelet a rendőrségi fogdák rendjéről (a továbbiakban röviden: Fogdaszabályzat);
- a büntetés-végrehajtási szervezet Szolgálati Szabályzata, a 21/1997. (VII. 8.) IM rendelet;
- a büntetés-végrehajtási szervezet hivatásos állományú tagjainak elismeréséről szóló 10/1997. (III. 26.) IM rendelet;
- a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásáról szóló 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet; végül
- a javítóintézetek rendtartásáról szóló 30/1997. (X. 11.) népjóléti miniszteri rendelet.

Ezen túl az ügyészség szakmai utasításai közül a büntetés-végrehajtás törvényességi felügyeletéről szóló 1/1990. Legf. Ü. szakági utasítás, illetőleg a büntetés-végrehajtási intézetben és a rendőrségi fogdában bekövetkezett rendkívüli eseményekkel kapcsolatos jelentéstételi kötelezettségről szóló 4/2003. (ÜK 10.) LÜ h. körlevél tartalmaz a rendkívüli eseményekre vonatkozó szabályozást. Utóbbi a rendkívüli események felsorolásában az események jelentéséről kiadott BVOP 1-1/45/2003. (IK Bv. Mell. 6.) OP intézkedés mellékleteire utal vissza.

Mindezekből kitűnik, hogy a rendkívüli eseményekre meglehetősen bőséges szabályozás áll rendelkezésre.

A fenti jogszabályok közül a rendkívüli eseményre alkalmazható definíciót az alábbiak tartalmazzák:

- A Fogdaszabályzat 20. §-a alapján fogdai rendkívüli esemény a fogvatartást érintő természeti katasztrófa, továbbá minden olyan esemény, tevékenység vagy mulasztás, amely a fogvatartott, a fogdaőr, az ellenőrző életét, testi épségét, egészségét, a fogda rendjét, az őrzésbiztonságot sérti vagy súlyosan veszélyezteti.
- A javítóintézetek rendtartása szerint rendkívüli eseménynek minősül minden olyan esemény, amely a javítóintézet rendjét súlyosan sérti.

* A Legfőbb Ügyészség szakmai tudományos konferenciáján – Balatonlellén 2009. november 6-án – elhangzott előadás szerkesztett változata.

- A rendkívüli események típusait felsoroló OP intézkedés szerint a bv. szerv működési területén a személyzetet, a fogvatartottakat, az intézmény és a fogvatartás biztonságát sértő vagy veszélyeztető, a működés rendjében zavart okozó cselekmények, történések tartoznak ide.
- A bv. törvényességi felügyeleti és jogvédelmi ügyészek (a továbbiakban röviden: bv. ügyészek) részére szóló szakági utasítás szerint: rendkívüli esemény alatt a fogvatartás rendjét súlyosan zavaró cselekvést, mulasztást vagy más történést kell érteni.

A felsorolt jogszabályok és az állami irányítás egyéb eszközei a rendkívüli események több típusát is megnevezik.

A Fogdaszabályzat szerint rendkívüli esemény: a fogvatartást érintő terror-cselekmény, a fogvatartott által a fogdában elkövetett bűncselekmény, a fogda-őrség jogszerű eljárásával szembeni csoportos ellenszegülés, a fogda rendjének csoportos megzavarása, a fogvatartott balesete, fertőző megbetegedése, halála, a fogvatartott öngyilkossági kísérlete vagy szándékos egészségkárosítása, az étkezés csoportos megtagadása, ételmérgezés.

A javítóintézeti rendtartás szerint rendkívüli esemény: a fiataikorú szökése, az intézet területén elkövetett bűncselekmény, a fiataikorú öngyilkossági kísérlete, balesete, halála, az intézetben kiépített, alkalmazott biztonságtechnikai eszközök, berendezések, felszerelések fiataikorú általi megrongálása, minden olyan, a fiataikorú által előidézett esemény, amely az intézet rendjének szándékos megzavarására irányul.

A vonatkozó OP intézkedés három kategóriában összesen 46 ilyen példát sorol fel, továbbá az intézetparancsnok egyéb eseményt is rendkívülinek minősíthet. A kategóriák: a személyi állománnyal kapcsolatos események, a fogvatartottakkal kapcsolatos események, a bv. szerv működését, biztonságát veszélyeztető események. A szerv vezetői ilyen esetekben az esemény elhárítására megtett intézkedéseken kívül a felettes részére, egyes esetekben a bv. ügyész részére is jelentéstételi kötelezettséggel tartoznak.

A rendkívüli eseményekre vonatkozó LÜ h. körlevél az OP intézkedés mellékletében felsorolt példák közül jelöli meg azokat, amelyek a bv. ügyész részéről – súlyosabb esetben telefonon azonnal, míg más esetben írásban – a lehető legrövidebb időn belül jelentéskötelesek. Ilyen eseményből tizenhat van, amelyből a súlyosabb következményekkel járó hét eseményt soron kívül telefonon is kötelező jelenteni.

A körlevél ugyan csak a rendőrségi fogdákat és a bv. intézeteket jelöli meg a rendkívüli események helyszíneként, azonban a bv. ügyészi szakági utasítás 22. §-ának /1/ bekezdése ugyanígy kezeli a büntetés-végrehajtás törvényességi felügyeletének hatáskörébe tartozó fogvatartási helyeken, így a rendőrségi, idegenrendészeti előállító helyeken és közösségi szálláshelyeken; a rendőrségi, idegenrendészeti fogdán; az elzárással járó gyógyintézkedések végrehajtási helyein; végül a büntetés-végrehajtási intézetek helyszínein történt és a felsorolásban leírtaknak megfelelő rendkívüli eseményeket is. A körlevél felsorolja ezen kívül a telefonon is jelentési kötelezettséggel bíró rendkívüli eseményeket, továbbá a rendkívüli eseményekről szóló jelentés tartalmi alapkövetelményeit is.

Az 1/1990. Legf. Ü. utasítás a rendkívüli esemény bekövetkezésekor szükséges ügyészi teendőket tartalmazza. Az utasítás részletekbe menően csak a rendkívüli események súlyosabb formáit szabályozza: a fogvatartott halála, súlyos balesete, illetőleg a fogvatartottal szembeni löfegyverhasználat eseteit. A balesettel és halálessettel kapcsolatban az ellenőrzési feladatok körében az ügyész helyszíni kiszállása kötelező, ő dönt az államigazgatási eljárás és a büntetőeljárás folytatása kérdésében, kezdeményezheti a fogva tartó szerv képviselőjének büntető, fegyelmi, szabálysértési, kártérítési felelősségre vonását, végül csak az ő engedélyével temethetik el az elhunytat. A löfegyverhasználat jogosságának vizsgálatával kapcsolatosan az ügyész felülvizsgálja a parancsnoki ellenőrzést is.

II. Egyes esetek elemzése a megtett ügyészi intézkedésekkel

1. Egy gyanúsítottat a rendőrség többrendbeli, a Btk. 316. § /1/ bekezdésébe ütköző, de a /4/ bekezdés b) pontja szerint minősülő lopás büntettének megalapozott gyanúja miatt vett őrizetbe arra figyelemmel, hogy a Be. 129. § /2/ bekezdés d) pontjában írtak szerint szabadlábon hagyása esetén szabadságvesztéssel büntetendő újabb bűncselekményt követne el. A fogvatartott elhelyezésére az ügyeletes fogdaorvos által elvégzett előzetes orvosi vizsgálat után – amely a bűnelkövetőt egészséges, fogdában elhelyezhető személyként jelölte meg – a 2. számú dohányzó zárkában került sor. A fogvatartott részére a fogdaorvos naponta 3x1 darab Rivotril gyógyszer szedését írta elő. A fogvatartott ruházatának átvizsgálása során nála gyógyszert elrejtve nem találtak.

A rendkívüli eseményt megelőző napon saját kérésére a fogdában tartózkodó másik bűnügyi őrizettest is a 2. számú zárkába helyezték el, mert befogadásakor úgy nyilatkozott, hogy fogvatartása alatt nem szeretne egyedül lenni. E zárkatárs elmondása szerint a fogvatartott kezdetben kábultnak tűnt, másnap azonban letéti pénzén élelmiszert, kávét, üdítőt és cigarettát vásárolt, ezekből őt meg is kínálta. A nap folyamán a fogvatartott elmondta zárkatársának, hogy felesége és kisgyermeké van; legutóbbi betöréseitől felesége megpróbálta visszatartani, de ő nem hallgatott rá, ezért lelkiismeret-furdalást érez. A fogvatartott olyan jellegű kijelentést nem tett, amiből öngyilkossági szándékára lehetett következtetni, azonban a délutáni órákban valakinek levelet írt. A fogvatartott vacsoraidőben megkérdezte a zárkatársat, hogy jó alvó-e, majd – amíg az zuhanyozott – egy pohárba kólát töltött neki, melyben legalább egy darab nyugtató–altató hatású gyógyszert (feltehetőleg a részére orvosilag felírt, de el nem fogyasztott Rivotril) oldott fel. A zárkatárs az ital elfogyasztását követően hamarosan elkábult, és álomba merült.

A fogvatartott a reggel 6 órakor esedékes szolgálatváltást és a zárka 6 óra 5 perckor történt ellenőrzését megvárta, majd ezt követően a magával hozott ruházata tárolására szolgáló sporttáska vállszíjának végét a zárkaablak rácsára erősítette kb. 2 méter magasságban, és azzal önakasztást követett el. A fogvatartott cselekményét zárkatársa észlelte először, amikor 7 óra körüli időben – még mindig kábult állapotban – magához tért; s miután az öngyilkosságról kb. 7 óra 5 perckor meggyőződött, rögtön jelzett az őrszemélyzetnek.

A fogvatartott öngyilkosságát megelőzően felesége, illetve a fogdai őrszemélyzet részére búcsúlevelet hagyott, amelyekben leírta, hogy tettét önszántából hajtotta végre, ahhoz senki nem nyújtott számára segítséget.

A kora délelőtti órákban a bv. ügyész jelenlétében megtartott helyszíni szemle alkalmával, majd később – az elhunyt boncolását végző igazságügyi orvosszakértő telefonon történt tájékoztatása alapján – idegenkezűség, illetőleg bűncselekmény alapos gyanúja nem volt megállapítható. Erre figyelemmel a bv. ügyész a Fogdaszabályzat 21. § /3/ bekezdésében és az 1/1990. Legf. Ü. utasítás 21. § /5/ bekezdésében írtak szerint engedélyezte a holttest hatósági boncolás utáni eltemettetését.

Az őrzésért felelős vezető a rendkívüli esemény vizsgálata során a megküldött összefoglaló jelentésben a fogdaország részéről mulasztást állapított meg, mert a Fogdaszabályzat 32. § /2/ bekezdésében 20 percnként előírt zárkaellenőrzést elmulasztották. A vezető hanyag szolgálat ellátása miatt a két őrparancsnok fegyelmi felelősségre vonását kezdeményezte.

Az összefoglaló jelentésben leírtakat kiegészítve a fogdaország mulasztása a fogvatartott öngyilkosságának bekövetkezését megkönnyítette, de nem akadályozhatta volna meg, mert a cselekmény a zárkaellenőrzések között előírt 20 percen belül is kivitelezhető lett volna. Az öngyilkosság elkövetésében a fogvatartott részére feltételezhetően segítséget nyújthatott az, hogy a háziorvos által felírt nyugtató–altató hatású gyógyszert az őrszemélyzetet megtévesztve nem szedte be, hanem azt a zárkatárs elkábítására használta fel. Erre utal az is, hogy a helyszíni szemle alkalmával az elhunyt ruházatában egy olyan tablettára bukkantak, melynek külleme és felirata a fogdán tartott Rivotril gyógyszerrel volt egybevágó. A zárkatárs állítása szerint, ha tudomása lett volna a fogvatartott szándékáról, lebeszéléssel megakadályozhatta volna fogvatartott-társa öngyilkosságát. Amennyiben a fogvatartott szándékáról a fogdaország értesül, az öngyilkosság megelőzése érdekében a Fogdaszabályzat 32. § /2/ bekezdése alapján a fogvatartott folyamatos ellenőrzését tette volna lehetővé.

Az elhunyt fogvatartott élettársa a rendkívüli haláleset kapcsán indult közigazgatási hatósági eljárásban történt meghallgatásakor úgy nyilatkozott, hogy a fogvatartott korábban több alkalommal (ereinek felvágásával és önakasztással is) kísérelt meg öngyilkosságot, pszichiátriai kezelés alatt azonban nem állt. Az élettárs szerint a fogvatartott Rivotril gyógyszert nem szedett, ő maga azonban epilepsziája miatt igen, így annak hatásával a fogvatartott is tisztában lehetett. Ezen információra figyelemmel a fogdaorvos úgy nyilatkozott, hogy a fogvatartott részére a napi 3x1 db Rivotril gyógyszer szedését annak szóbeli nyilatkozata alapján írta elő. Az elhunyt így fogdai fogvatartása során jogosulatlanul jutott nyugtató–altató hatású gyógyszerhez. Az orvos tájékoztatása szerint ilyen esetekben – mivel a fogvatartott nem az ő körzetébe tartozott – nincs módja meggyőződni a vizsgálatra átkísért fogvatartottak kórtörténetéről (így esetleges öngyilkossági kísérletről, pszichiátriai kezeléssel sem), hacsak ilyen tartalmú orvosi dokumentumot nem hoznak magukkal a fogvatartottak. Ezekben az esetek-

ben csak az jelenthetne megoldást, ha a fogdaorvos hozzáférést kapna a beteg háziorvosánál vagy a társadalombiztosítási hatóságnál számítógépen vezetett kórelőzményekhez, ez azonban – bár az internetes hozzáférés adott, azonban a háziorvosok betegnyilvántartásainak nincs egységesen rögzített adatbázisa, illetőleg ilyen jogosultsága nincs – nem állt módjában.

A fenti körülmények ismeretében a fogvatartott öngyilkossága megelőzhető lett volna abban az esetben, ha nem nyílik alkalma a Fogdaszabályzat 19. §-ában előírt előzetes orvosi vizsgálat kijátszásával a nyugtató–altató hatású gyógyszer jogosulatlan megszerzésére és felhasználására. Amennyiben a fogdaórság az előzetes orvosi vizsgálat adataiból a fogvatartott korábbi öngyilkossági kísérleteiről tudomást szerezhetett volna, a folyamatos ellenőrzés elrendelésére lett volna lehetőség.

Az ügyben a Fogdaszabályzat 32. § /2/ bekezdésében előírt zárkaellenőrzési rend be nem tartása miatt a bv. ügyész jelzéssel élt. Az ügyészi vizsgálat rávilágított arra, hogy a fogdába történő befogadást megelőző orvosi vizsgálat során – a fogvatartott kórtörténetének hiányában – nem akadályozható meg annak az előfordulása, hogy a fogvatartott pusztán saját nyilatkozata alapján olyan gyógyszert írasson fel magának, melynek szedésére nincs rászorulva. E visszaélés lehetősége alkalmas lehet arra, hogy a fogdai fogvatartás biztonságát veszélyeztesse.

2. Egy gyanúsítottat az utcán végzett gépjármű-ellenőrzés során a rendőrjárőr kábítószerrel visszaélés gyanúja miatt a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. tv. (a továbbiakban: Rtv.) 33. § /2/ bekezdés b) pontja alapján a rendőrkapitányságra előállította. A fogvatartottat előállítás után bűnügyi őrizetbe vették.

A bűnügyi őrizetes fogvatartottat ezután az éjjeli órákban a fogdai befogadás előtt a Fogdaszabályzat 17. §-ában előírt orvosi vizsgálat elvégzésére a felnőtt háziorvosi ügyeletre szállították. Itt az orvosi vizsgálat keretében a fogvatartottól vizelet vételére is szükség volt, mert kábítószer rendszeres fogyasztásáról nyilatkozott. A Fogdaszabályzat 34. §-ában írtakra figyelemmel kézbilincsben kísért fogvatartottról a bilincset az orvos kérésére a vizsgálat idején eltávolították, majd őt az intézkedésben részt vevő két rendőr a mellékhelyiségbe kísérte. Itt a fogvatartott felügyeletét a helyiség mosdó előterében állva, az illemhely félig nyitva hagyott ajtaja mellett biztosították. A fogvatartott a WC-helyiség 125x75 cm nagyságú, ráccsal nem biztosított bukóablakát – feltehetően az ablakot rögzítő sínek kiakasztásával – kinyitotta, majd a keletkezett nyíláson a rendelő hátsó udvarára, azután az udvart övező fal pereméről a több méterrel alacsonyabban futó utcára leugorva elmenekült. Az átkísérést foganatosító rendőrhadnagy a fogvatartott szökését azonnal észlelte, és őt követve, mintegy 800 méteres üldözés után egy közeli utcában elfogta.

A fogvatartott elfogásakor az intézkedő rendőr a menekülőt – mivel a megállásra való felszólításnak nem engedelmeskedett – testi kényszer alkalmazásával földre vitte, majd a még mindig szabadulni próbáló fogvatartott hátára térdelt, és kezeit hátra húzva őt megbilincselte. A fogvatartott elfogásakor közölte, hogy az ablakon való kiugrás következtében a jeges udvaron elcsúszott, más sé-

rülésről azonban nem számolt be. A fogvatartottat orvosi vizsgálatát követően a fogdára kísérték, ahol befogadása 02 óra 05 perckor megtörtént. A kényszerítő eszközök alkalmazásának jogszerűségét a vezető megvizsgálta, és úgy találta, hogy azok használata jogszerű, szakszerű, továbbá szükséges és arányos volt.

A keletkezett iratok alapján a Btk. 245. § /1/ bekezdésébe ütköző fogolyszökés büntettének gyanúja miatt az őrizetes ellen eljárás indult.

Az esemény kapcsán lefolytatott vezetői vizsgálat szerint a kísérést fogantató rendőrök nem kellő körületekintéssel jártak el, mert a fogvatartott szökését a viszonylag nagy méretű, megfelelően nem zárható ablakkal ellátott helyiségből vezetősíjas bilincs alkalmazásával meg lehetett volna akadályozni a személyiségi jogok tiszteletben tartása mellett. Erre figyelemmel az eljáró két rendőr – fegyelmi eljárás elrendelése és fenytetés kiszabása mellőzésével – írásos figyelmeztetésben részesült. Az eset vizsgálatát végző közrendvédelmi osztályvezető a jövőben hasonló vizsgálat esetén a vezetősíjas bilincs kényszerítő eszköz alkalmazására tett javaslatot.

A bv. ügyész a rendőri összefoglaló jelentés megállapításaival egyetértett, emellett a hasonló cselekmények jövőbeli megelőzése érdekében átiratban javaslatot tett arra, hogy ha a fogvatartottak orvosi vizsgálatát rendszeresen ezen a helyszínen végzik, az egészségügyi intézmény és a rendőrség a mellékhelyiség ablakának ráccsal való megerősítéséről egyeztessen.

3. Egy elítélt fogvatartott a bv. intézet udvarán álló, körszállításra induló járműben egy elítélt-társát legalább egy alkalommal kézzel orron ütötte. Az eseményt a bántalmazott fogvatartott jelezte a felügyeletnek.

A bántalmazott fogvatartotton az orvosi vizsgálat 8 napon túl gyógyuló orrcsonttörést állapított meg.

Az intézetparancsnok a sértett bejelentése és az ezután keletkezett iratok alapján az elkövető ellen fegyelmi eljárást indított, egyúttal a Btk. 170. § /1/ bekezdésébe ütköző bekezdésébe ütköző, de a /2/ bekezdés szerint minősülő súlyos testi sértés büntettének gyanúja miatt a rendőrségen büntető feljelentést is tett.

Az esemény kapcsán lefolytatott fegyelmi vizsgálat szerint a szállításhoz a bántalmazójával összebilincselte fogvatartott a szállítmányvezető felügyelőnek a szállítást megelőzően jelezte fenyegetettségét, melyet követően mindkét fogvatartott kioktatásban részesült, de őket nem különítették el egymástól. Az eseményt követően a fogvatartottakat a fegyelmi eljárás lefolytatásáig a bv. Intézetben visszatartották; az intézetparancsnok a továbbiakban megelőzésként a bántalmazó fogvatartott fegyelmi elkülönítéséről rendelkezett.

A bántalmazó fogvatartott meghallgatása során tagadta a cselekmény elkövetését, de a bántalmazott fogvatartottira fenyegető kijelentéseket tett. A bántalmazott fogvatartott terhelő nyilatkozatát fenntartotta. Mivel a cselekménynek szemtanúja nem volt, a fogvatartottak vallomásaiban fennálló ellentmondást feloldani nem sikerült, ezért a bv. intézet a bántalmazó fogvatartott ellen indított fegyelmi eljárást bizonyítottság hiányában megszüntette.

A bv. ügyész vizsgálata arra is kiterjedt, hogy a bv. intézet birtokában lévő információk alapján nem lett volna-e indokolt a két fogvatartott elkülönített szállítása.

A bv. intézetnek több olyan információ is előzetesen a rendelkezésére állt, amelyekből a fogvatartottak személyiségére, egymással szembeni viszonyára lehetett következtetni. A bántalmazó fogvatartott korábban történt ott-tartózkodása során indulatvezérelt állapotban a bv. intézet egyik zárkájában a mosdót és a falat megrongálta, amiért biztonsági elkülönítésbe került. A bántalmazott fogvatartott már sérült orral érkezett a bv. intézetbe, mert az azt megelőző fogvatartási helyén orrcsonttörést szenvedett el; ennek orvosi papírokban rögzített keletkezési körülményei bántalmazás gyanújára utalnak. A két fogvatartottat a bv. intézetben kezdetben egy zárkában helyezték el. A bántalmazott fogvatartott még a szállítást megelőzően jelezte a felügyeletnek a vele együtt elhelyezett fogvatartottal szembeni fenyegetettségét, ezért ők aállításukig hátralévő időre külön zárkába kerültek. Ezen információk, valamint a bántalmazott fogvatartott – a szállítást megelőző – ismételt kérése alapján szükséges lett volna a két elítélt elkülönítése aállítás idejére.

A vizsgálat keretében tett megállapításokra tekintettel a bv. ügyész a bv. intézet felé észrevétellel élt. A bv. intézet parancsnoka az észrevétel alapján az ügyeletes felügyelőt, aki aállításvezető felügyelő részére a két fogvatartott konfliktusáról szóló információ átadását elmulasztotta, fegyelmi eljárás keretén belül szóbeli megrovásban részesítette.

4. Egy mentális okokból gondnokság alá helyezett személlyel szemben az ápolására szolgáló szociális otthon területén a helyi rendőrkapitányság két járőre az Rtv. 37. § b) pontja alapján biztonsági intézkedést fogatosított, melynek keretében az intézkedés alá vont személyt mentő segítségével a pszichiátriai osztályra állították. A biztonsági intézkedés okául az állított, hogy az intézkedés alá vont személy ittas állapotban bántalmazta egy betegtársát, majd a rendőri intézkedés során szökni próbált, és a szökést megakadályozni kívánó rendőrökre támadt. A rendőrök ekkor az Rtv. 47. §-a alapján testi kényszerrel a földre vitték, és az Rtv. 48. § b), c) és d) pontjaira figyelemmel kezét hátrabilincseltek. A beállítás követően a beteg felvételekor az orvosok észlelték, hogy az előállított személy jobb felkarja – 8 napon túl gyógyuló testi sérülést eredményező módon – a rendőri intézkedés során eltört.

A kényszerítő eszközök alkalmazásának törvényességét az ügyeletes parancsnok haladéktalanul kivizsgálta: azt jogszerűnek, szakszerűnek és arányosnak minősítette. A rendőrkapitányság vezetője az intézkedés alá vont személy ellen a nyomozó ügyészségen a Btk. 229. § /1/ bekezdésébe ütköző cselekmény, hivatalos személy elleni erőszak büntetnének gyanúja miatt büntető feljelentést tett.

A bv. ügyész a rendkívüli esemény vizsgálata során szükségesnek tartotta a biztonsági intézkedéssel érintett személy személyes meghallgatását is, melyet követően az erről készült feljegyzés megküldésével ismeretlen rendőr által a Btk. 226. § /1/ bekezdésébe ütköző hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás véttségének, továbbá a Btk. 170. § /1/ bekezdésébe ütköző, de a /2/ bekezdés szerint minősülő súlyos testi sértés büntetnének gyanúja miatt szintén büntetőjogi felelősségre vonást kezdeményezett a nyomozó ügyészségnél. A büntetőeljárásokat mindkét esetben kellő bizonyítottság hiányában megszüntették.

5. A bv. intézet egyik zárkájában előzetesen letartóztatott fogvatartottak egy zárkatársukat szóbeli fenyegetéssel és sorozatos bántalmazással több napon keresztül megalázó tevékenységekre (a zárka kitakarítása, verekedés), illetve egy alkalommal ruházatának levételére, majd további szeméremsértő megalázások túrésére kényszerítették.

Az öt elkövető a gyermekek sérelmére elkövetett nemi erkölcs elleni bűncselekmény gyanújával fogva tartott sértett ellen táplált indulatában határozta el cselekményét.

A sértetten az orvosi vizsgálat 6 napon belül gyógyuló sérüléseket rögzített.

Az intézetparancsnok a sértett bejelentése és az ezután keletkezett iratok alapján az elkövetők ellen fegyelmi eljárást indított, egyúttal a Btk. 175. § /1/ bekezdésébe ütköző kényszerítés büntetnének gyanúja miatt a rendőrségen büntetőeljárást kezdeményezett.

A bv. ügyész vizsgálata ebben az esetben arra is kiterjedt, hogy a bv. felügyelet nem sértett-e szolgálati titkot azzal, hogy a sértett terhére róható bűncselekményről esetlegesen beszámoltak a bántalmazó fogvatartottaknak. A vizsgálat alapján megállapítható volt, hogy a sértett saját maga közölte zárkatársaival az ellene folytatott büntetőeljárás részleteit, amely végül a bántalmazásához vezetett.

6. Egy előzetesen letartóztatott a bv. intézet kapcsolattartásra vonatkozó szabályait megszegte oly módon, hogy a kérelmi lapon – a bv. intézet és a nyomozást felügyelő ügyész megtévesztésével – évekkel azelőtt elhunyt nagyapjával való kapcsolattartást engedélyeztetett.

A fogvatartott cselekményét egy meghallgatáson közölte a bv. ügyésszel, aki ezután hivatalból a bv. intézetnél a fegyelmi eljárás megindítását kezdeményezte. A fogvatartott elmondása szerint e magatartásával nem kapcsolattartásra törekedett, hanem a nyomozás felügyeletét ellátó ügyész büntetőeljárásból való kizárását kívánta megalapozni.

A főügyészség az ügyiratokat további intézkedés céljából továbbküldte az illetékességgel rendelkező városi ügyészségre, ahol a fogvatartott elleni nyomozást a Btk. 276. §-ába ütköző magánokirat-hamisítás vétségének megalapozott gyanúja miatt elrendelték.

Az esemény kapcsán a bv. intézet vizsgálatot nem folytatott, mert az elkövetés körülményei miatt a rendkívüli eseményt megalapozó bűncselekmény gyanúja még nem volt egyértelműen megállapítható.

Az intézetparancsnok a rendelkezésre álló iratok alapján az elkövető ellen fegyelmi eljárást indított. A bv. intézetben lefolytatott fegyelmi eljárás eredményeként a fogvatartott feddést kapott, melyet tudomásul vett.

7. Egy előzetesen letartóztatott fogvatartottal szemben a bv. intézet házi-rendjét sértő magatartás (zárka ajtajának ütögetése és hangos kiabálás) miatt a bv. intézet hivatásos állományába tartozó felügyelő fegyelmi eljárást kezdeményezett, majd – mivel a fogvatartott fegyelemsértő cselekményével felszólítás ellenére sem hagyott fel – bilincs kényszerítőeszköz alkalmazásával biztonsági elkülönítés céljából a kamerával ellátott biztonsági zárkában helyezte el.

A fogvatartott a felügyelő intézkedése ellen a kérelmére tartott bv. ügyészi meghallgatáson a bánásmóddal összefüggő panasszal élt, melyben az ellene indított fegyelmi eljárás alaptalanságát nehezményezte, továbbá állítása szerint a felügyelő a csukott zárka ajtajába egy alkalommal belerúgott, amelynek következtében ő – az ajtnak belülről támaszkodása miatt – bordáin zúzódást szenvedett. További bántalmazásról a fogvatartott nem tett említést.

A büntetés-végrehajtás körében bejelentett panasz vizsgálata alapján – már a fegyelmi eljárás irataiból – megállapítható volt, hogy a fogvatartott valóban okot adott a fegyelmi eljárás megindítására. A zárka folyosóján elhelyezett kamera felvételeinek vizsgálata azonban alátámasztotta a fogvatartott azon állítását, mely szerint a felügyelő intézkedését megelőzően a zárka ajtajába belerúgott. A fogvatartott sérüléseiről készült orvosi látleletek és vélemények, valamint a zárkaajtóra mért rúgás hatásának utólagos vizsgálata a rúgás, továbbá a bemutatót sérülés között ok-okozati kapcsolat fennállását nem tették valószínűvé.

A fogvatartottról készült orvosi látlelet és vélemény 8 napon belül gyógyuló (3 nap gyógytartamú), 8 cm hosszú, ívelt bőrpírként megjelenő sérülést rögzített. A röntgenvizsgálat a bordákon sérülést nem mutatott ki.

A bv. ügyész a fogvatartott panaszának részben helyt adott, egyben a bv. intézet parancsnoka felé a fogvatartottakkal szemben megkövetelt bánásmód, valamint a büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi. 11. számú tvr. és más büntetés-végrehajtási jogszabályok előírásainak megsértése miatt ügyészi jelzéssel, illetőleg a hivatásos állomány tagja ellen fegyelmi eljárás kezdeményezésére irányuló javaslattal élt.

A bv. intézet vezetése az ügyészi törvényességi vizsgálat alapján hivatalból a felügyelőnek a fogvatartottal szembeni intézkedéséről rendelkezésre álló valamennyi videofelvételt áttekintette. Ennek során kiderült, hogy a felügyelő a megbilincselte fogvatartottat a biztonsági zárkába kísérést követően nagy erővel a zárka fekvőhelyére taszította, amelynek következtében a fogvatartott az ágyra zuhant. A felügyelő ezt követően a fekvőhelyre felállva indulatos szóváltást is folytatott a fogvatartottal. A bántalmazás során egy másik felügyelő is jelen volt, aki abban nem vett részt, de felettesének jogsértő magatartását a bv. intézet vezetésének utóbb nem jelentette. A bántalmazással megvalósult, Btk. 226. §-ába ütköző hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás büntetnének gyanúját megalapozó magatartás miatt a bv. intézet a katonai ügyészségen hivatalból büntető-eljárást kezdeményezett a bántalmazó felügyelő ellen, továbbá a Btk. 350. § /1/ bekezdésébe ütköző jelentési kötelezettség elmulasztása vétségének megalapozott gyanúja miatt a jelenlévő másik felügyelő ellen is.

III. A megtörtént rendkívüli események tapasztalatainak összegzése és a megelőzés kérdése

A felsorolt példákból látható, hogy a bv. ügyész vizsgálata a rendkívüli események leírásán túl számtalan más részletre is kiterjedt, köztük nemegyszer a büntetés-végrehajtás területén kívül eső jogokra vonatkozóan is. Így

- a fogvatartottak egészségügyi ellátására, ezen belül a gyógyszerellátás kérdésére;
- az orvosi rendelő biztonságára, a rendőri kísérés szabályainak betartására;
- a fogvatartottak közötti elkülönítés szakmai indoklásának vizsgálatára;
- a rendkívüli eseményben érintett személy meghallgatására;
- a szolgálati titok megsértésének vizsgálatára.

Előfordult olyan eset is, hogy a bv. ügyész a rendkívüli eseményről saját kezdeményezésű meghallgatása, illetőleg a fogvatartott panasza nélkül nem szerzett volna tudomást.

Mindezek tanulsága annyi lehet, hogy – a szakági utasítás rendelkezéseiből is leszűrhető módon – a rendkívüli események kivizsgálását folytató ügyész nem elégedhet meg pusztán a krónikás szerepével. Az ügyésznek a jelentéstételt megelőző vizsgálata során figyelembe kell vennie, sőt alkalmanként magának kell felderítenie a rendkívüli esemény létrejöttéhez vezető okokat, majd a fogvatartásért felelős szervvel történt konzultálást követően – a rendelkezésére álló intézkedésekkel hathatósan élve – kell gondoskodnia arról, hogy az ilyen esetek a jövőben megelőzhetőek legyenek.

E tevékenységével az ügyész a jogalkotó alkotmányos szándékának megfelelően a független, külső törvényességi kontroll szerepét tölti be a büntetés-végrehajtásban, amely a fogva tartó hatóságok működésével párhuzamosan örökdik a jogszabályi előírások betartása felett.